

Ivana Brač
Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Ulica Republike Austrije 16, HR-10000 Zagreb
ibrac@ihjj.hr

INSTRUMENTALNE IMENSKE SKUPINE SA ZNAČENJEM SREDSTVA I NAČINA

U radu se analiziraju instrumentalne imenske skupine koje se u većini hrvatskih gramatika određuju kao priložna oznaka, a rijetko kao neizravni objekt, s tim da se ne navode dovoljno jasno kriteriji za njihovo razlikovanje. U mnogim se radovima (Ivić 1954, Kamp i Rossdeutscher 1994, Alexiadou i Schafer 2006, Levin i Rappaport 1988, Ono 1992, Levin 1993, Van Valin i LaPolla 1997, Van Valin 2005, Belaj i Tanacković Faletar 2017) razlikuju a) sredstvo koje zauzima središnju poziciju u uzročnome lancu, između agensa koji je pokretač radnje i pacijensa na kojemu se vrši radnja, te se određuje kao dopuna glagola, i b) sredstvo koje nije dio uzročnoga lanca, nego samo utječe na način ili kvalitetu izvođenja radnje, stoga se smatra dodatkom. U radu su instrumentalne skupine podijeljene na neobvezne instrumentalne dopune sa značenjem sredstva uzročnika te dodatke sa značenjem pomoćnoga sredstva i načina. Pomoćno sredstvo predstavlja prijelaznu kategoriju između sredstva uzročnika i načina i katkad je teško odrediti pripada li kojoj od tih dviju skupina.

1. Uvod

Instrumental sredstva¹ sintaktički se određuje kao neizravni objekt ili najčešće kao priložna oznaka. Katkad je teško odrediti o kojoj je sintaktičkoj funkci-

¹ U Brač (2017) razlikuju se sljedeća značenja besprijedložnoga instrumentala: instrumental sredstva, instrumental teme, instrumental identifikacije i atribucije, instrumental uzročnika, prostorni, vremenski i načinski instrumental. Način se izdvaja kao posebno značenje jer se instrumental relativno često upotrebljava za izražavanje toga značenja te se imenske skupine sa značenjem sredstva i načina razlikuju s obzirom na svoj sintaktički status, no svakako čine kontinuum i katkad je teško odrediti granicu između njih.

ji riječ jer se u gramatikama navode kriteriji koji pomažu njihovu razlikovanju samo u jednostavnim slučajevima, a i navedeno je malo primjera, stoga se često, pa i neopravdano, imenska skupina u instrumentalu proglašava priložnom oznakom. Postoje različiti testovi kojima se nastoji utvrditi je li riječ o dopuni ili dodatku (npr. postavljanje pitanja *Kako?* ili *Čime?*, test eliminacije, pomicanje na mjesto subjekta, test ponovljivosti, test *učiniti isto (do so)*, test *upotrijebiti (use test)*). U ovome ćemo se radu osloniti primarno na semantičke kriterije, odnosno na to je li u značenju glagola određeno da je potrebno sredstvo kako bi se radnja mogla izvršiti.

Događaj se promatra kao uzročni lanac (v. Langacker 1991, Croft 1993) kojemu na početku stoji agens koji pokreće radnju, odabire određeno sredstvo zbog njegovih svojstava koja su potrebna da bi se radnja izvršila, upravlja tim sredstvom, sredstvo dolazi u kontakt s pacijensom i uzrokuje promjenu stanja pacijensa. Dakle, sredstvo zauzima središnju poziciju u lancu između agensa i pacijensa, stoga je ono uključeno u radnju i ne može se smatrati okolnošću. S druge strane, postoje sredstva koja nisu dio uzročnoga lanca, odnosno nisu nužna da bi se radnja izvršila, nego samo pospješuju kvalitetu radnje. Samo u prvome slučaju odnos između agensa i sredstva uzrokuje promjenu na pacijensu i to se sredstvo smatra neobveznom instrumentalnom dopunom. U drugome slučaju riječ je o okolnosti, odnosno o načinu radnje, te se ta imenska skupina smatra dodatkom (usp. Belaj i Tanacković Faletar 2017: 212, fn. 107). To se može bolje objasniti na temelju poznatih primjera (1–2).

(1) On reže meso nožem.

(2) On jede juhu žlicom.

U primjeru (1) agens uzima u ruke nož, dolazi do kontakta noža i mesa i zbog toga što je nož oštar, odnosno ima određena svojstva, meso gubi svoju cjelovitost, odnosno mijenja se. U primjeru (2) agens uzima u ruke žlicu, žlica dolazi u kontakt s juhom, ali žlica ne jede juhu i nije uzrok toga da se juha jede.

Podjela na sredstvo koje glagol zahtijeva svojim leksičko-gramatičkim svojstvima i smatra se dopunom, u ovome radu *sredstvo uzročnik*, i sredstvo koje glagol ne zahtijeva i smatra se dodatkom, u ovome radu *pomoćno sredstvo*, može se naći u mnogim radovima. Milka Ivić (1954) tako razlikuje instrumental provodnika (*sprovodnik*) i instrumental omogućivača. Najvažniji kriterij za razlikovanje provodnika od omogućivača jest pitanje jedinstva sa subjektom, koje je obvezno za provodnika. Provodnik ovisi o značenju glagola, odnosno glagol određuje koji se predmet ili organ može pojaviti kao provodnik te u trenutku vršenja radnje čini cjelinu s agensom. To su: 1. organi koji su integralni dio vršitelja rad-

nje i zastupaju ga u vršenju radnje, primjerice *mahati rukom*,² 2. predmeti koji nisu integralni dio subjekta, ali čine cjelinu u trenutku vršenja radnje, primjerice *rezati nožem*, 3. materijal nužan za ostvarenje odgovarajuće radnje, koji se razlikuje od prvih dviju skupina po tome što predmet, odnosno pojam terminologijom M. Ivić, označen instrumentalom ne vrši radnju skupa s agensom, nije njegov integralni dio ili privremeno njegov dio u trenutku vršenja radnje, nego se radnja vrši nad tim predmetom i zbog toga rezultira promjenom stanja drugoga predmeta (*puniti čardak kukuruzom*). Kamp i Rossdeutscher (1994: 143ff) razlikuju sredstva (*Instrument*) i sredstva uzročnike (*Instrument Causers*), koji nastavljaju djelovati samostalno nakon što ih agens pokrene i mogu se pojaviti na mjestu subjekta, a od toga u svojoj analizi polaze i Alexiadou i Schafer (2006). Slično navode Levin i Rappaport (1988), Ono (1992) i Levin (1993) razlikujući posredničko sredstvo (*intermediary instrument*) i pomoćno (*facilitating instrument*). U okviru gramatike uloge i referencije Van Valin i LaPolla (1997) i Van Valin (2005) također razlikuju sredstvo koje je uzročnik i uz agensa ili efektora uzrokuje promjenu stanja te može postati subjekt (1), i obično sredstvo (*implement*), koje ne može postati subjekt jer nije dio uzročnoga lanca te tako nije ni dopuna glagola (2). Belaj i Tanacković Faletar (2017: 208ff) razlikuju imanentno sredstvo i neimanentno ili posredničko sredstvo, oslanjajući se na valentnost glagola i posljedično na postavljanje pitanja *Čime?*, na što odgovara imanentno sredstvo, i *Kako?* i *Zbog čega?*, na što odgovara neimanentno sredstvo, odnosno dodatak. Također navode da je veća vjerojatnost određivanja sredstva kao imanentnoga ako je izbor sredstva uz određeni glagol suženiji.

Teško je povući jasnu granicu između tih dviju vrsta jer je riječ o stupnjevitost kategoriji, no u radu će se ponuditi podjela na temelju koje se mogu razlikovati instrumentalne imenske skupine kao dopuna ili dodatak.

2. Sredstvo uzročnik

Budući da vrsta sredstva ovisi o radnji koja je izražena glagolom, odnosno da radnja pretpostavlja određena svojstva sredstva, analizi će se pristupiti tako da će se glagoli podijeliti u skupine prema nekoliko kriterija:

1. kakvo je sredstvo potrebno da bi se radnja ostvarila,
2. položaj i/ili svojstva sredstva nakon kontakta,
3. položaj i/ili svojstva pacijensa nakon kontakta.

² U ovome se radu instrumental uz dvovalentne glagole kojima se izražava pomicanje dijelova tijela, npr. *mahati rukom*, smatra instrumentalom teme jer uz te glagole dio tijela ne uzrokuje promjenu na pacijensu, o čemu više u Brač 2017.

Na temelju toga glagoli su se podijelili u nekoliko skupina: 1. glagoli djelovanja na cjelovitost pacijensa, 2. glagoli hranjenja, 3. glagoli promjene prostora ili površine te 4. glagoli prijenosa vlasništva. Naravno, nisu popisani svi glagoli koji zahtijevaju sredstvo. Važno je naglasiti da uz glagole prvih dviju skupina imenska skupina u instrumentalu ima samo značenje sredstva, dok se uz glagole drugih dviju skupina instrumentalna skupina može odrediti i kao tema, što postaje razvidno i na temelju lokativne ili dativne alternacije. No budući da preoblike nisu moguće uz sve glagole koji su značenjski bliski, opravdano ih je smatrati i sredstvom.

2.1. Glagoli djelovanja na cjelovitost pacijensa

Agens upravlja sredstvom koje se pomiče, dolazi do površine drugoga predmeta, odnosno pacijensa i pritom uzrokuje manje ili veće promjene na površini pacijensa, nakon čega se obično udaljava od njega. Ovisno o radnji koja se vrši, upotrijebit će se odgovarajuće sredstvo, koje treba biti oštro, tvrdo ili sl. te ne mijenja svoja inherentna svojstva. Unutar ove skupine glagoli se mogu podijeliti na tri podskupine: glagoli prodiranja u pacijensa, glagoli dodirivanja površine pacijensa i glagoli potpuna uništavanja. Ti glagoli imaju valencijski obrazac nominativna dopuna – akuzativna dopuna – instrumentalna dopuna.

a) Glagoli prodiranja u pacijensa koji izražavaju radnju za čije je ostvarenje potreban oštar predmet koji dolazi u kontakt s površinom pacijensa i oštećuje njegovu površinu ili u potpunosti narušava cjelovitost. To su glagoli *amputirati*, *kastrirati*, *secirati*, *bušiti*, *punktirati*, *cijepati*, *rezati*, *urezati*, *zarezati*, *prezati*, *dupsti*, *dubiti*, *izdubiti*, *grebati*, *ogrebati*, *grepsti*, *ogrepsti*, *sjeći*, *posjeći*, *pre-sjeći*, *usjeći*, *cijepati*, *bosti*, *ubosti*, *probošti*, *nabosti*, *kositi*, *pokositi* i dr. Sredstvo se nakon kontakta najčešće udaljava od pacijensa i ne mijenjaju se njegova inherentna svojstva (3–4).³

(3) ...oštrim metalnim predmetom snažno ju je porezala po čelu i licu...

(4) Uza to, ispiljene drvene trupce treba cijepati sjekirom...

Uz pojedine povratne glagole iz te skupine, primjerice *porezati se*, *posjeći se*, *nabosti se*, *ogrebati se* mogu se pojaviti i prijedložni izrazi s ulogom sredstva, npr. (5):

³ Većina je primjera prikupljena iz hrvatskih mrežnih korpusa, odnosno *Hrvatskoga mrežnog korpusa*, *Hrvatske jezične riznice* i/ili *Hrvatskoga nacionalnoga korpusa*. Pojedini su primjeri skraćeni radi zornosti.

(5) Dječak se porezao na žilet.

Da bi sredstvo moglo biti izraženo prijedložnom skupinom, nužno je da nije uključena voljna komponenta, odnosno da se radnja dogodila slučajno (5). Također je riječ o svršenim glagolima te je naglasak na rezultativnosti.

Sredstvo ne može biti prijedložna skupina ako agens vrši radnju nad pacijensom (6a):

(6a) *Dječak je porezao svoju sestru na žilet.

(6b) Dječak je porezao svoju sestru žiletom.

Iako u primjeru (6b) ne mora biti uključena namjera, nužno je da sredstvo bude označeno instrumentalom jer agens mora upravljati tim sredstvom da bi izvršio radnju.

b) Glagoli dodirivanja površine pacijensa koji izražavaju radnju u kojoj agens upravlja sredstvom, koje je najčešće tvrd predmet ili predmet koji izaziva žarenje na koži te dio tijela, dolazi do kontakta sredstva s pacijensom, no ne do prodiranja u pacijensa, a nakon toga sredstvo se najčešće udaljava od njega. To su glagoli *udarati*, *tući*, *bičevati*, *ošinuti*, *mlatiti*, *puknuti*, *ritnuti*, *lupiti*, *zveknuti*, *zviznuti* i dr. te glagoli *dodirnuti*, *dodirivati*, *dotaknuti*, *doticati*, *taknuti* i sl., koji se semantički razlikuju od drugih glagola ove skupine po tome što se ne podrazumijeva nanošenje bola.⁴

(7) Nastavio ga je udarati kundakom po glavi...

(8) Anđeli čekaju naš znak da nas dodirnu svojim čarobnim krilom.

c) Glagoli potpuna uništavanja razlikuju se od prethodnih dviju skupina po tome što sredstvo češće završava na drugome mjestu i češće se mijenja nakon izvršenja radnje, a pacijens je većinom u potpunosti uništen.

Glagoli ove skupine mogu se podijeliti u dvije podskupine s obzirom na to je li pacijens živo (11–13) ili neživo (14–15). Glagoli čija je posljedica rad-

⁴ U literaturi (npr. Fillmore 1970, Wierzbicka 1980, Levin 1993, 2013) dosta se raspravljalo o glagolima koji izražavaju kontakt sredstva s pacijensom. Tako Levin (1993: 6–11) u vezi s glagolom *slomiti*, odnosno *razbiti* (*break*) zaključuje da nije nužan kontakt, nego se označuje sama promjena stanja, dok se uz glagole *cut*, *hit* i *touch* podrazumijeva kontakt. Glagoli *hit* i *touch* razlikuju se od *break* i *cut* po tome što nije nužna promjena stanja, dok *hit* i *cut* podrazumijevaju kretanje i kontakt. Drugim riječima, Levin (1993: 10) određuje glagol *touch* kao čisti glagol kontakta, *hit* uključuje kretanje i kontakt, *cut* podrazumijeva kretanje čega da bi došlo do kontakta koji uzrokuje promjenu stanja, a *break* je čisti glagol promjene stanja koji ne podrazumijeva kontakt.

nje smrt pacijensa podrazumijevaju sredstvo u instrumentalu kojim se izvršilo ubojstvo. Najrazličitija se sredstva pojavljuju uz glagol *ubiti* (dio tijela, predmet, priprema), uz glagole *udaviti*⁵ i *zadaviti* najčešće ruke ili kakav predmet, a uz *zaklati* oštar predmet.

- (11) Sin je krenuo ubiti oca mačem.
- (12) Pobunjenici su zadavili Osmana pojasom.
- (13) Sin je rođenu majku zaklao nožem.

Uz glagole *rušiti*, *srušiti*, *razrušiti*, *razoriti*, *bombardirati* i sl. pacijens je što neživo, najčešće građevina, a instrumentalom je označeno sredstvo koje je kakav mehanizam ili eksploziv (14–15):

- (14) Negirao je da će se zgrada kina rušiti dinamitom.
- (15) Morali su svoj voljeni brod razoriti eksplozivom.

U slučaju kada nije riječ o kakvoj građevini, odnosno o čemu materijalno, kao sredstvo će se upotrijebiti entitet koji ima snagu da uništi pacijensa, primjerice (16):

- (16) Kako su sindikati najavili da će ZORP rušiti ustavnom tužbom.

Uz glagole ubijanja sredstvo se može i ne mora vratiti na početno mjesto, ali u svakome slučaju njegova svojstva najčešće ostaju nepromijenjena. Uz glagole razaranja to ovisi o tome što je došlo do površine rečenice. Ako je instrumentalom označen kakav eksploziv, on mijenja svoje mjesto i svojstva, no ako je instrumentalom označena naprava, tada to nije slučaj.

2.2. Glagoli hranjenja

Agens upravlja predmetom koji se pomiče i završava u unutrašnjosti pacijensa pri čemu u unutrašnjosti mijenja svoja svojstva. Sredstvo je kakva hrana ili tekućina ili kakvi drugi pripravci koji završavaju u organizmu pacijensa, a na pacijensu ne moraju uzrokovati vidljivu promjenu. U ovu se skupinu ubrajaju glagoli koji izražavaju davanje kakva hranjiva/korisna (*hraniti*, *nahraniti*, *na-*

⁵ Glagol *udaviti* u *Hrvatskome mrežnom korpusu* češće se pojavljuje u značenju 'izmoriti koga čime, dosaditi' (9), kao i glagol *ubiti* koji se često pojavljuje u značenju 'izmoriti, izmučiti' (10). Uz glagole toga značenja sredstvo je što apstraktno.

- (9) Udavila me pričom o njemu.
- (10) Želiš me ubiti poslom.

hranjivati, nasititi, toвити, napojiti, nasititi, zasititi i dr.) ili štetna sredstva komu (*drogirati, alkoholizirati, opiti, napiti, napijati, trovati, otrovati* i dr.) te glagoli koji izražavaju prekomjerno davanje takvih sredstava (*kljukati, nakljukati, šopati, našopati* i dr.). Ti glagoli imaju valencijski obrazac nominativna dopuna – akuzativna dopuna – instrumentalna dopuna.

(17) Pastiri su ga došli napojiti mlijekom i vinom.

(18) Ada ga je kljukala medenjacija i parila čajem.

2.3. Glagoli promjene prostora ili površine

U ovu su skupinu uvršteni glagoli koji označuju stavljanje čega u/na određeni prostor, odnosno ispunjavanje prostora čime. Od hrvatskih gramatika jedino se u gramatici B. Belaja i G. Tanackovića Faletara (2017) glagoli te skupine određuju kao glagoli s dvama objektima, dok se u drugim gramatikama ne navode. Smatram da se imenska skupina u instrumentalu treba odrediti kao dopuna, odnosno objekt. Dopuna u instrumentalu označuje kakav materijal, različite tvari, tekućine, boje i dr. koje ispunjaju prostor, koji je akuzativna dopuna. Instrumentalna dopuna ima ulogu sredstva, ali ujedno i teme jer je materijal zahvaćen radnjom, odnosno mijenja svoj položaj ili se troši, pri čemu se mijenja prostorna konfiguracija pacijensa.⁶

Pojedini glagoli te skupine mogu imati dva valencijska obrasca: nominativna dopuna – akuzativna dopuna – instrumentalna dopuna te nominativna dopuna – akuzativna dopuna – prijedložna dopuna (npr. *tovariti, natovariti, natovarivati; trpati, natrpati, natrpavati; krcati, nakrcati, nakrcavati; napučiti, napučivati; načičkati, načičkavati; zasađivati, zasijavati*),⁷ no većina ima samo prvi. Zamjena instrumentala akuzativom moguća je jer agens vrši radnju nad materijalom, odnosno sredstvom te materijal mijenja prostor, a ovisno o tome stavlja li se naglasak na ono što se događa s materijalom (obrazac NomD – AkD – PrijedD) ili na novo stanje prostora (obrazac NomD – AkD – InstD), upotrijebit će se akuzativ ili instrumental.

U primjeru (19) izravni je objekt predmet čija se prostorna konfiguracija mijenja tako da se u/na njega što stavlja, odnosno instrumentalom je označen materijal (sredstvo) koji uzrokuje promjenu stanja. U primjeru (20) izravni je objekt materijal koji mijenja svoje mjesto, a prostor je zapravo cilj i izražen je prijedložnom dopunom. Između primjera (19) i (20) postoji značenjska razlika,

⁶ Ti se glagoli u literaturi (Pinker 1989, Gropen i dr. 1991, Levin 2006) nazivaju *locative verbs*.

⁷ Više o analizi glagola *sijati, zasijati, zasijavati* i *saditi, zasaditi, zasađivati* v. Zovko Đinković (2002–2003).

tako primjer (19) znači da je kamion pun, odnosno naglasak je na prostoru ili spremniku koji je zahvaćen radnjom i koji se mijenja (usp. Ivić 1954: 20, Fillmore 1977: 79, Wierzbicka 1980: 72, Levin 1979: 17, Pinker 1989, Gropen i dr. 1991, Croft 1993: 60, Levin 1993: 2, Van Valin i LaPolla 1997: 145), dok u primjeru (20) nije naglasak na tome je li kamion pun, nego je li sve zlato utovareno na kamion, odnosno na promjeni mjesta zlata. Anderson (1971) navodi da rečenica (19) ima holističku interpretaciju, odnosno objekt je zahvaćen u cjelini, dok u rečenici (20) nije specificirano je li objekt zahvaćen u potpunosti, stoga je riječ o potencijalno partitivnoj interpretaciji.

(19) Natovario je kamion zlatom.

(20) Natovario je zlato na/u kamion.⁸

No, kao što je rečeno, nemaju svi glagoli te skupine dva valencijska obrasca, odnosno mogućnost zamjene akuzativa i instrumentala, tako Ivić (1954: 20) razlikuje glagole koji stavljaju naglasak na vršenje radnje nad materijalom, odnosno na pomicanje materijala (npr. *dolijevati*) i glagole koji stavljaju naglasak na rezultativnost, dok je radnja nad materijalom irelevantna (*puniti*). U drugoj se skupini mijenja značenje glagola ako se upotrijebe akuzativ (*puniti slanom* i *puniti slamu*) te se instrumental pojavljuje u ulozi provodnika, odnosno sredstva.

Slično su uočili Gropen i dr. (1991) koji razlikuju, osim glagola koji mogu imati oba valencijska obrasca, i glagole koji ne dopuštaju takve preoblike, a dijele se na one a) kojima je izravni objekt entitet koji se miče (npr. glagoli *točiti*, *natočiti*; *liti*, *naliti*; *lijevati*, *nalijevati*) (23) i b) one kojima je izravni objekt prostor u koji se što stavlja (*puniti*, *napuniti*, *napunjavati*, *napunjivati*, *ispuniti*, *ispunjati*, *ispunjavati*) (24). Glagoli *natočiti* i *naliti* stavljaju naglasak na to da je voda zahvaćena, tj. na promjenu mjesta vode ili, kako Gropen i dr. (1991: 160) navode, događaj je konceptualiziran kao „causing water to go into a glass” te je za izvršenje radnje potrebna gravitacija (23a), a u primjeru (24a) čaša

⁸ Dodavanjem prefiksa *u-* (21) i *iz-* (22) takve preoblike nisu moguće:

(21a) Utovario je zlato u kamion.

(21b) *Utovario je kamion zlatom.

(22a) Istovario je zlato iz kamiona.

(22b) *Istovario je kamion zlatom.

Isto vrijedi i za glagol *trpati*. U tim je primjerima tema uvijek označena akuzativom, odnosno riječ je o izravnome objektu, dok je prostor, odnosno cilj izražen prijedložnom dopunom jer se tim prefiksima naglašava prelazak teme s jednoga mjesta na drugo, odnosno prelazak trajektorije iz prostorne izvorne domene u prostornu ciljnu domenu, kako navodi Belaj (2008: 95) u okviru analize glagolskih prefiksa. S druge strane, sredstvo je uvijek usmjereno na pacijensa ili na objekt

je zahvaćena, odnosno puna, tj. događaj je konceptualiziran kao „causing a glass to become full”. Pinker (1989: 126–127) prvu skupinu glagola naziva skupinom usmjerenom na sadržaj koji mijenja mjesto (*content-oriented*), a drugu usmjerenom na spremnik čije se stanje mijenja (*container-oriented*). Prvu skupinu karakterizira to da kakva sila usmjerava kretanje materijala, a drugu to da se mijenja stanje spremnika zbog dodavanja kakva materijala.

(23a) Natočio/nalio mi je vodu u čašu.

(23b) ???Natočio/nalio mi je čašu vodom.⁹

(24a) Napunio mi je čašu vodom.

(24b) *Napunio mi je vodu u čašu.

Pinker (1989) među skupinama usmjerenim na spremnik izdvaja podskupinu glagola koji izražavaju da se spremnik puni preko svojih kapaciteta. U hrvatskome su to glagoli *prekrcati*, *prenatrpiti*, *prepuniti*, *prenapuniti*, *prenakrcati* i sl., uz koje nisu moguće preoblike (27b), odnosno izravni objekt uvijek je spremnik (27a):

(27a) Sobu su prenatrpali/prekricali/prenakrcali/prenapunili/prepunili namještajem.

(27b) *Namještaj su prenatrpali/prekricali/prenakrcali/prenapunili/prepunili u sobu.

Oba sintaktička obrasca imaju glagoli koji označuju stavljanje kakve boje ili premaza na površinu (*mazati*, *namazati*, *špricati*, *našpricati*, *pošpricati*, *prskati*, *poprskati*, *sprejati*, *posprejati*). U primjerima (28a–29a) naglasak je na površini koja se mijenja, a u primjerima (28b–29b) na materijalu ili sredstvu koje se nanosi na površinu te je u obama primjerima akuzativom označen entitet koji je više zahvaćen. Prostor je izražen prijedložnom dopunom, a o prefiksu ovisi koji će se prijedlog pojaviti (npr. prijedlog *preko* ili *po* uz glagole *premazati*, *preliti*, prijedlog *po* uz glagole *posuti*, *posipati*). Glagol *bojiti* (*bojati*) i svi glagoli dobiveni dodavanjem prefiksa (npr. *o-*, *pre-*) ne dopuštaju takve preobli-

⁹ U korpusima se najčešće glagol ostvaruje s nominativnom i akuzativnom dopunom (*natočio je čašu (vode)*) ili s genitivnom dopunom (*natočio je vode*). U *Hrvatskoj jezičnoj riznici* pronađeno je svega nekoliko primjera (većinom iz djela Eugena Kumičića) s akuzativnom i instrumentalnom dopunom (25–26):

(25) Pijančevu čašu umoči u maštelo prljave vode i odmah je natoči vinom iz omanje bačve...

(26) Plemić isprazni kupicu, natoči ju opet rumenim vinom i zagleda se u nju.

Primjeri su rijetki i u *Hrvatskome mrežnom korpusu* (nekoliko na 2038 pojavnica), a u *Hrvatskome nacionalnom korpusu* nije pronađen nijedan takav primjer.

ke i usmjereni su na prostor, odnosno na površinu koja se boji (30). Prijedložna dopuna *po* + lokativ ne mora podrazumijevati da je zahvaćena cijela površina ili da je zahvaćena ravnomjerno.¹⁰

- (28a) Našpricao/pošpricao je zid plavom bojom.
- (28b) Našpricao/pošpricao je plavu boju na/po zid/zidu.
- (29a) Taylor mora sve metalne predmete mazati/namazati lakom za nokte.
- (29b) Taylor mora mazati/namazati lak za nokte na sve metalne predmete.
- (30a) U srednjoj školi narukvicu sam bojala lakom za nokte.
- (30b) *U srednjoj školi bojala sam lak za nokte na narukvicu.

Materijal ili sredstvo uvijek je u instrumentalu uz glagole koji izražavaju pokrivanje pacijensa a) s gornje ili prednje strane: *natkriti/natkrivati, pokriti/pokrivati, zakriti/zakrivati, popločiti* i dr.; b) sa svih strana: *obaviti/obavijati, oblagati/obložiti, oblijepiti/obljepljivati, obmotati/obmatati, okružiti/okruživati* i dr.; c) s donje strane: *podložiti/podlagati* i dr. Naglasak je uvijek na promjeni stanja predmeta koji se pokriva, a ne na promjeni mjesta materijala (31–33).

- (31) Dozvoljeno je parkirališta natkrivati nadstrešnicama.
- (32) Školjka oblaže zrno pijeska sedefom.
- (33) Stavite komade sapuna na police koje ste podložili smeđim papirom.

U tu se skupinu mogu uvrstiti i glagoli *maskirati/zamaskirati* i *kamuflirati/zakamuflirati* (34) u značenju ‘prikriti’ te glagoli uz koje je instrumentalnom dopunom izraženo sredstvo koje se stavlja na koga ili što radi uljepšavanja, primjerice (*u*)*krasiti, (o)kititi, naresiti, uljepšati* i sl. (35).

- (34) Sve svoje nedostatke kamuflirala sam odjećom.
- (35) Opet su prerano počeli ukrašavati grad božićnim lampicama.

2.4. Glagoli prijenosa vlasništva

Agens upravlja predmetom koji daje drugomu sudioniku radnje kako bi mu učinio što (najčešće) ugodnim. Pojedini glagoli ove skupine mogu imati dva valencijska obrasca: nominativna dopuna – akuzativna dopuna – instrumental-

¹⁰ Jedan od recenzenata upozorio me na to da se prijedložne skupine kojima je izražen prostor mogu odrediti kao dodatak. U ovome se radu smatra da je riječ o neobveznoj prijedložnoj dopuni jer ona ovisi o leksičko-gramatičkim svojstvima glagola uz koji se pojavljuje te je u primjerima (28a–29a) na mjestu izravnoga objekta.

na dopuna te nominativna dopuna — dativna dopuna – akuzativna dopuna, dok većina ima samo prvi. Instrumentalna skupina može se odrediti kao sredstvo, ali i kao materijal, odnosno tema kojom raspolaže agens i daje ju primatelju. U toj se skupini glagolima častiti (*počastiti, počašćavati, čašćavati*) i nuditi (*ponuditi, nulkati, nuđati*), koje navodi Katičić (2002), mogu dodati *dvoriti, gostiti/pogostiti, služiti/poslužiti, darivati, darovati, podariti, honorirati* i sl. Glagoli *služiti/poslužiti/posluživati, nuditi/ponuditi* te *darivati/darovati/podariti* zanimljivi su jer dopuštaju dativnu alternaciju, što su temeljitije proučili Zovko Dinković (2007) i Belaj i Tanacković Faletar (2017). Zovko Dinković (2007) navodi da je dativna alternacija ograničena na nekoliko glagola koji uključuju prijenos teme između agensa i primatelja, tako je tema ostvarena akuzativnom dopunom (tj. izravni objekt), a primatelj dativnom (tj. neizravni objekt) (36a–37a). Preoblikom se dolazi do rečenice u kojoj primatelj postaje akuzativna dopuna (tj. izravni objekt) i može postati subjekt pasivne rečenice, a njegovim pretvaranjem u izravni objekt dolazi do topikalizacije, čime mnogi objašnjavaju pojavu dativne alternacije (36b–37b). Stavljanjem primatelja u akuzativ naglašava se da je više zahvaćen radnjom od teme. Iz toga se može zaključiti da se instrumental pojavljuje kao rezultat preobliske te se uočava njegova periferna uloga u primjerima (36b–37b) u kojima je naglasak na tome koga treba poslužiti, dok su u primjerima (36a–37a) jednako važni i primatelj i tema (odnosno sredstvo).

(36a) Odmah mu je poslužio vodu.

(36b) Odmah će ga poslužiti vodom.

(37a) Svi će vam nuditi čaj.

(37b) Svi će vas nuditi čajem.

Glagoli *častiti, počastiti, počašćavati, čašćavati, dvoriti, podvoriti, gostiti, pogostiti* i sl. nemaju mogućnost dativne alternacije (38b–40b), odnosno imaju jedan valencijski obrazac u kojemu je primatelj izražen akuzativom, a tema ili sredstvo instrumentalom (38a–40a).

(38a) On je trebao mene častiti kavom i pecivom za doručak.

(38b) *On je trebao častiti kavu i pecivo meni za doručak.

(39a) Nenadanoga gosta podvorili su domaćom gostoljubivošću.

(39b) *Domaću gostoljubivost podvorili su nenadanomu gostu.

(40a) Stipetić nas je pogostio odličnim graham, pićem i kavom.

(40b) *Stipetić nam je pogostio odličan grah, piće i kavu.

U vezi s tim glagolima može se zaključiti da je naglasak na primatelju dobra koje nudi agens, dok je instrumentalom označeno sredstvo kojim se to čini, odnosno ima perifernu ulogu.

Osim glagola uz koje je primatelj izražen akuzativom, a tema ili sredstvo instrumentalom postoje i glagoli uz koje je primatelj izražen uvijek dativom, a sredstvo instrumentalom, primjerice *pomoći*, *pomagati*, *škoditi*, *naškoditi*, *nauditi* (41–42).

(41) Suparnik mu je pomogao odabirom igrača i taktike.

(42) Možete naškoditi psihičkom razvoju djeteta prevelikim popuštanjem.

Isti valencijski obrazac imaju i glagoli *prijetiti/zaprijetiti* u značenju ‘nositi opasnost’ (43) i *prijetiti/zaprijetiti/priprijetiti* u značenju ‘zastrašivati čime’ (44).

(43) Povećani uvoz prijeti nanošenjem štete domaćoj proizvodnji.

(44) Sada mi otvoreno prijete ubojstvom kćeri i supruge.

3. Pomoćno sredstvo

Za razliku od glagola koji zahtijevaju upotrebu sredstva, postoje glagoli koji izražavaju radnju za koju nije potrebna upotreba sredstva, zbog čega se ono može smatrati okolnošću, odnosno dodatkom. Pomoćno sredstvo kategorija je koja se nalazi između sredstva uzročnika i načina. Granica između njih nije jasna i često se određena instrumentalna skupina može shvatiti kao sredstvo uzročnik odnosno pomoćno sredstvo, no u ovome se radu vodi kriterijem da agens i sredstvo moraju dijeliti svojstvo uzročnosti da bi se sredstvo moglo smatrati dopunom te sredstvo mora uzrokovati kakvu promjenu na pacijensu.

Ivić (1954) navodi da postoji malen broj glagola uz koje pojava omogućivača ovisi o značenju glagola, poput *dobiti*, *primiti*, *poslati*, *javiti*, koji izražavaju radnju za čije ostvarenje nije potrebna prisutnost provodnika, ali se za realizaciju radnje dopušta upotreba različitih pomoćnih sredstava. Oni podrazumijevaju da se radnja vrši posrednim putem, a ne osobno, tako da agens i sredstvo ne čine cjelinu u trenutku vršenja radnje (npr. *poslati pismo avionom* za razliku od *pisati pismo perom* gdje je riječ o provodniku). Omogućivači se mogu parafrazirati s pomoću izraza *na osnovi*, *uz upotrebu*, *služeći se*, *pomoću*, *preko*, *putem* ili zamijeniti prilogom te izražavaju okolnosti vršenja radnje (*Poručila mu je pismeno = pismom, preko pisma*). Dakle, u ovu se skupinu svrstavaju sredstva koja nisu nužna za radnju, ali pospješuju vršenje radnje te se njihovom upotre-

bom mijenja kvaliteta radnje, odnosno način. Tako pomoćna sredstva iz primjera (45) nisu nužna za gledanje, ali pomažu da se što bolje vidi.

(45) Možete je gledati dalekozorom ili malenim teleskopom.

U pomoćna sredstva ubrajaju se i sredstva prijenosa informacije, primjerice telefon, e-poruka, pismo, kakav program, npr. *Skype* i sl. Dokaz da je riječ o dodatku jest i taj što se često osim instrumentala pojavljuju i prijedložno-padežni izrazi, primjerice *preko* + genitiv i *putem* + genitiv (46b–47b). Belaj i Tanacković Faletar (2017: 213) objašnjavaju to time da uz sredstva prijenosa informacije izostaje odnos izravne manipulacije između agensa i sredstva, odnosno sredstvo nije uzročno povezano s agensom. Drugim riječima, instrumental se shvaća kao način, a način se temelji na prostornoj predodžbenoj shemi puta.¹¹

Ako se pođe od kriterija suprotstavljanja, koji Ivić (1954) i Palić (2007) uzimaju kao ključan za razlikovanje sredstva i načina, u primjerima od (46a) do (47b) umjesto pomoćnoga sredstva može se pojaviti npr. prilog *osobno*.

(46a) Svoj dolazak trebate potvrditi e-porukom...

(46b) Svoj dolazak trebate potvrditi preko e-poruke / putem e-poruke...

(47a) ...najzanimljivije je da ćemo hranu moći naručiti i SMS-om.

(47b) ...najzanimljivije je da ćemo hranu moći naručiti i preko SMS-a / putem SMS-a.

Posebno je teško utvrditi razliku između sredstva i načina kada je riječ o prijevoznim sredstvima, stoga ne začuđuje to što se u literaturi prijevozno sredstvo često izdvaja u posebnu skupinu (npr. Lehmann i Shin 2005, Narrog 2011).

U hrvatskome jeziku instrumentalom mogu biti označena prijevozna sredstva koja su složeni mehanizmi (npr. *auto*) i ona koja nisu (npr. *bicikl*, *sanjke*) (48). Životinje se iznimno rijetko pojavljuju u instrumentalu, a ta je pojava moguća samo ako je riječ o višim i snažnijim životinjama (npr. *konj*) (49). Češće će se upotrebljavati *na* + lokativ, čime se naglasak stavlja na mjesto, a ne na sredstvo (50). Tomu je tako jer se živa bića teže konceptualiziraju kao sredstvo.¹²

¹¹ U vezi s prijedložno-padežnim izrazima s prijedlozima *pomoću*, *putem*, *preko* + genitiv Mrázek (1964) navodi da su nastali u znanstvenim i administrativnim stilovima kako bi se naglasilo da oni nisu izvor radnje, s obzirom na to da u ruskome u pasivnim rečenicama agens može biti označen instrumentalom. O eksplicitnosti administrativno-poslovnoga stila govore i Šilić i Pranjko (2005: 379).

¹² U suvremenome hrvatskom jeziku živo biće ne može se pojaviti u ulozi sredstva zbog čega su rečenice tipa *Poslao je pismo majkom*. neovjerene, nego se umjesto instrumentala upotrebljava konstrukcija *po* + lokativ ili *preko* + genitiv. Ivić (1954) navodi i primjere u kojima je instrumentalom označena osoba koja djeluje u ime koga drugoga, primjerice *Borio se na bojišnici sinom.*, a danas je instrumental zamijenjen konstrukcijama *za* + akuzativ ili *uime* + genitiv.

- (48) Možete doći na Sljeme u vlastitom aranžmanu (pješice, biciklom, autom)...
(49) Otac mi je bio mesar i tim je kozjim putem uvijek prolazio konjem, mulom.
(50) Prepustio je ženi da jaše na magarcu.

Instrumental pomoćnoga sredstva znatno je češća pojava nego što je opisano u ovome radu, no važno je istaknuti da je riječ o dodatku koji se najčešće može parafrazirati, a u pojedinim se slučajevima može zamijeniti prilogom. Njime je izražen kakav predmet koji utječe na kvalitetu radnje, a ne na samu mogućnost ostvarenja radnje.

4. Način

Kada se opisuju značenja instrumentala, u suvremenim hrvatskim priručnicima način se ne izdvaja u posebnu skupinu značenja instrumentala. Silić i Pranjković (2005: 264) navode da primjeri *platiti čekom, spavati tvrdim snom, govoriti hrpavim glasom* uz značenje sredstva imaju i nijansu načinskoga značenja, a Belaj i Tanacković Faletar (2017: 214) uz načinsko značenje uočavaju i uzročno u primjerima poput *Zaposlio se njegovom intervencijom*. Smatram da instrumentalne imenske skupine nerijetko nose načinsko značenje i potrebno je način izdvojiti kao posebno značenje instrumentala, bez obzira na to što se najčešće razvilo iz značenja sredstva. Instrumental načina izdvajao se kao posebno značenje instrumentala u starijim hrvatskim gramatikama (npr. Babukić 1854, Veber 1859) te u opisima drugih jezika (Potebnja 1888, Mrázek 1964, Wierzbicka 1980, Nilsen 1973).

Instrumentalnom imenskom skupinom sa značenjem načina izražava se kakva je radnja ili kojim se intenzitetom, brzinom, jačinom i sl. odvija (usp. Mrázek 1964: 56). Koja će se imenica pojaviti u instrumentalu, ovisi o značenju glagola jer se specificira kakva je radnja, stoga je izbor imenica sužen, primjerice uz glagole *govoriti, reći, kazati* dolaze imenice *glas, ton*, uz *ići, hodati* imenica *korak*, uz glagol *spavati* imenica *san* i sl. Svakoj toj imenici potrebno je dodati pridjev koji određuje kakva je radnja te tako modifikator koji stoji uz imenicu „iako po formalnoj strani odnosa stupa samo posredno u vezu s upravnim glagolom, ustvari, baš zbog prirode značenja imenice uz koju stoji, uspostavlja s njim direktno odnos” (Ivić 1954: 240).¹³

¹³ Znika (1988: 112) objašnjava da je pridjev potreban semantički, a ne sintaktički jer je sama imenica zalihosna u odnosu na glagol (odnosno predikat) „pa se zalihost dokida uvrštavanjem semantički relevantne pridjevske riječi kao atributa uz tu imenicu, tako da se cijeli izraz shvaća kao AO načina”. Palić (2007: 77) ne prihvaća to objašnjenje jer smatra da je nelogično da se prvo uvede tautološka imenica, a potom joj se doda odredba čime se mijenja njezina uloga sredstva i postaje način. On smatra da je riječ o jedinstvenome procesu bez etapa, „što znači da se uz predikat odjednom uvršćuje cijela sintagma čije je sintaksičko jezgro imenica, a semantičko odredba”.

- (51) Pokušajte joj govoriti nježnim i umirujućim glasom.
- (52) On je izuzetno lijepim rukopisom četiri puta prepisao Sveto Pismo.
- (53) Pogrebna povorka hoda sporim korakom iza svećenika.
- (54) Al zna govoriti tonom ko iz crtića, onako visoko...

U primjeru (54) ispred imenice ne nalazi se pridjev, ali se postmodifikatorom opisuje imenica, stoga je rečenica ovjerena. Također ako sama imenica u sebi nosi načinsku odredbu, primjerice *šapat* ‘tihi govor’, neće biti potreban pridjev – *govoriti šapatom*. Piper i dr. (2005: 256) navode i primjere *smijati se grohotom, otići trkom*. Instrumentalne skupine katkad je moguće zamijeniti prilogom, primjerice *govoriti nježno, glasno, pjevati visoko, ići sporo, brzo, odlučno, pisati lijepo* i sl.¹⁴

U literaturi se (npr. Jakobson 1936, Mrázek 1964, Wierzbicka 1980) kao podvrsta instrumentala načina izdvaja tautološki instrumental koji se može prepoznati po tome što imenica i glagol imaju isti korijen ili blisko leksičko značenje (55–58).

- (55) Nato ga ona samo pogleda prezirnim pogledom.
- (56) ...kršćanski vitez koji je u Španjolskoj, kod Roncevauxa, poginuo junčkom smrću.
- (57) Živio je povučenim i isposničkim životom...
- (58) Luka spava snom pravednika/vječnim snom...

Jakobson (1936) razlikuje primjere (59a) i (59b) tako da se (59a) odnosi na sadržaj koji tko izgovara, a (59b) na način kojim se što izgovara te se tautološkim instrumentalom pojačavanja (*I of reinforcement*) pomoću reduplikacije naglašava intenzitet radnje.¹⁵

- (59a) Он говорит резкие слова. ‘On govori oštre riječi.’
- (59b) Он говорит резкими словами. ‘On govori oštrim riječima.’

¹⁴ Palić (2007: 79) navodi ograničenja kada se ne može instrumentalna skupina zamijeniti prilogom: u slučaju kada ne postoji prilog (*smijati se trzavim smijehom* – **trzavo*), prilog se ne može upotrijebiti uz određeni glagol (*odmicati krupnim koracima* – *krupno*) ili prilog ima drukčije značenje uz određeni glagol (*spavati mirnim snom* – *mirno* ‘spavati bez pomicanja’ ili ‘spavati i pritom osjećati unutrašnji mir’).

¹⁵ Birtić i Matas Ivanković (2009) i Belaj i Tanacković Faletar (2017) u kroatistici su se bavili pitanjem unutrašnjih objekata. Birtić i Matas Ivanković (2009) uočile su da glagoli *drijemati, le-tjeti, plakati, spavati, živjeti* mogu imati dopunu istoga korijena kao i glagol ili sličnu, i to i u akuzativu i u instrumentalu. Uočile su da ako se modifikacija pojavljuje uz imenicu u akuzativu, pojaviti će se i uz imenicu u instrumentalu. U vezi s tim postavljaju pitanje je li riječ o istome tipu dopuna i o istome značenju. Zaključuju da akuzativna skupina može imati i objektno i priložno značenje, dok instrumentalne skupine imaju modifikacijsko, odnosno priložno značenje i ne smatraju ih unutrašnjim objektima. U ovome se radu također instrumentalna skupina s tim značenjem smatra dodatkom.

Piper i dr. (2005: 260) izdvajaju kao posebno značenje instrumentala kvantifikacijski instrumental. Iz primjera koje navode može se zaključiti da se instrumentalom izražava jačina radnje, odnosno količina energije koja je utrošena tijekom radnje i sl., a to se uočava i na primjerima iz *Hrvatskoga mrežnog korpusa* (60–63).

(60) Tlo je na jugu Kalifornije zadrhtalo magnitudom 5.7.

(61) ...zrak velikom brzinom izlazi i uzrokuje turbulencije.

(62) ...bura i jugo pušu olujnom jačinom.

(63) Niko trenira sniženim intenzitetom...

U tu skupinu Piper i dr. (2005: 206) svrstavaju i idiomatizirane strukture, primjerice *voljeti svim srcem, dijeliti šakom i kapom*, a mogu se dodati i primjeri (64–66).

(64) Šveđani su se borili svim srcem, bili su bolje pripremljeni od nas.

(65) Rajmund se svom dušom posvetio oslobađanju i obraćenju španjolskih robova iz ruku Saracena i Maura.

(66) Zaletio sam se svom snagom, skočio 2,5 metra u vis.

Osim instrumentalnih skupina sastavljenih od pridjeva i imenice koja ima isti korijen kao glagol ili slično značenje te imenica koje znače jačinu, intenzitet, brzinu i sl., instrumental načina izražavaju i odglagolske imenice (67a).

(67a) ...HT se žalio podnošenjem tužbe Upravnom sudu.

U primjeru (67a) instrumentalnoj se skupini može pristupiti kao kondenziranoj načinskoj rečenici (67b) (v. Lehmann i Shin 2005: 23), a može se zamijeniti i glagolskim prilogom (67c):

(67b) HT se žalio tako da je podnio tužbu Upravnom sudu.

(67c) HT se žalio podnijevši tužbu Upravnom sudu.

Pojedine imenice u instrumentalu adverbijalizirale su se, primjerice *kradom, trkom*, a dio je njih nastao od značenja sredstva, primjerice *silom*, ili uzroka, primjerice *greškom*.

5. Zaključak

Iz opisa instrumentala sredstva u većini hrvatskih gramatika teško se može zaključiti je li riječ o dopuni, odnosno neizravnome objektu, ili dodatku, odno-

sno priložnoj oznaci. U ovome se radu razlikuje sredstvo uzročnik koje zauzima središnju poziciju u uzročnome lancu između agensa i pacijensa, odnosno agens odabire sredstvo zbog njegovih svojstava, upravlja tim sredstvom i sredstvo uzrokuje promjenu na pacijensu nakon što dođe do kontakta s pacijensom. To se sredstvo smatra neobveznom instrumentalnom dopunom, a ne dodatkom jer ga glagol zahtijeva svojim leksičko-gramatičkim svojstvima i bez njega se radnja ne bi mogla izvršiti. Za razliku od sredstva uzročnika pomoćno sredstvo (ili kako se u literaturi još naziva *omogućivač* (Ivić 1954, Piper i dr. 2005), *Instrument* (Kamp i Rossdeutscher 1994), *facilitating instrument* (Levin i Rappaport 1988, Ono 1992, Levin 1993), *implement* (Van Valin i LaPolla 1997, Van Valin 2005), *neimanentno* ili *posredničko sredstvo* (Belaj i Tanacković Falehtar 2017)) nije nužno da bi se radnja izvršila, nego samo mijenja kvalitetu radnje, te se smatra dodatkom. Instrumentalna skupina može nositi i značenje načina, odnosno njome se može izražavati kojom se jačinom, brzinom i sl. odvija radnja, te se ona smatra dodatkom. Iz navedenoga se vidi da je riječ o kontinuumu i teško je odrediti točnu granicu između sredstva uzročnika, pomoćnoga sredstva i načina. Oslanjajući se na semantičke kriterije, u radu su analizirani glagoli koji zahtijevaju sredstvo, točnije glagoli djelovanja na cjelovitost pacijensa, glagoli hranjenja, glagoli promjene prostora, glagoli prijenosa vlasništva. Izdvojeni su i glagoli koji izražavaju radnju za čije ostvarenje nije nužno sredstvo, ali njegova upotreba utječe na kvalitetu radnje. Tako se uz te glagole pojavljuju sredstva prijenosa informacija, prijevozna sredstva i različita druga pomoćna sredstva. Opisan je instrumental načina koji se razlikuje od sredstva uzročnika po tome što se njime izražava kvaliteta radnje, brzina, intenzitet i sl. Iako u radu nisu opisani svi glagoli, pa čak ni sve semantičke skupine glagola, koji izražavaju radnju za čije je ostvarenje nužna upotreba sredstva ili se ono može upotrijebiti, ovakav opis može olakšati valencijsku obradu glagola. Naime, u valencijskim je opisima jedan od težih zadataka odrediti je li instrumentalna imenska skupina dopuna ili dodatak. U ovome je radu predloženo da se kao neobvezna instrumentalna imenska skupina odredi sredstvo uzročnik, a kao dodatak pomoćno sredstvo i način.

Literatura:

- ALEXIADOU, ARTEMIS; SCHÄFER, FLORIAN. 2006. Instrument Subjects Are Agents of Causers. *Proceedings of the 25th West Coast Conference on Formal Linguistics*. Ur. Baumer, Donald; Montero, David; Scanlon, Michael. Cascadilla Proceedings Project. Somerville, MA.
- ANDERSON, STEPHEN R. 1971. On the Role of Deep Structure in Semantic Interpretation. *Foundations of Language* 7. 387–396.

- BABUKIĆ, VJEKOSLAV. 1854. *Ilirska slovnica*. Pretisak Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb 2014.
- BELAJ, BRANIMIR. 2008. *Jezik, prostor i konceptualizacija. Shematična značenja hrvatskih glagolskih prefiksa*. Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Osijek.
- BELAJ, BRANIMIR; TANACKOVIĆ FALETAR, GORAN. 2017. *Kognitivna gramatika. Knjiga druga. Sintaksa jednostavne rečenice*. Disput. Zagreb.
- BIRTIĆ, MATEA; MATAS IVANKOVIĆ, IVANA. 2009. Akuzativne dopune uz neprijelazne glagole: što su unutrašnji objekti?. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 35. 1–19.
- BRAČ, IVANA. 2017. *Sintaktička i semantička analiza besprijedloznoga instrumentalnoga u hrvatskom jeziku*. Doktorska disertacija. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb. 358 str.
- CROFT, WILLIAM. 1993. Case Marking and the Semantics of Mental Verbs. *Semantics and the Lexicon*. Ur. Pustejovsky, James. Kluwer Academic. Dordrecht.
- FILLMORE, CHARLES J. 1970. Types of Lexical Information. *Studies in Syntax and Semantics*. Ur. Kiefer, Ferenc. D. Reidel Publishing Company. Dordrecht – Boston.
- FILLMORE, CHARLES J. 1977. The Case for Case Reopened. *Syntax and Semantics: Grammatical relations, Volume 8*. Ur. Cole, Peter; Sadock, Jerald. Academic Press. New York.
- GROPEN, JESS I DR. 1991. Affectedness and direct objects: The role of lexical semantics in the acquisition of verb argument structure. *Cognition* 41. 153–195.
- Hrvatska jezična riznica. <http://riznica.ihjj.hr/index.hr.html> (pristupljeno 20. listopada 2017).
- Hrvatski mrežni korpus. http://nl.ijs.si/noske/all.cgi/first_form?corpname=hrwac;align= (pristupljeno 20. listopada 2017.).
- Hrvatski nacionalni korpus. <http://hnk.ffzg.hr/> (pristupljeno 18. svibnja 2016.).
- IVIĆ, MILKA. 1954. *Značenja srpskohrvatskoga instrumentalnoga i njihov razvoj*. Srpska akademija nauka. Beograd.
- IVIĆ, MILKA. 2002. O pojmu ‘odgovornosti’ i ‘agentivnoj’ ulozi oruđa za vršenje radnje. *Južnoslavenski filolog* 56. 15–22.
- JAKOBSON, ROMAN. 1936. *Beitrag zur allgemeinen Kasuslehre Gesamtbedeutungen der russischen Kasus. Etudes dédiées au Quatrième Congrès de Linguistes*. Prag [Prevedeno na engleski i ponovno objavljeno u Waugh, Linda R.; Morris, Halle (ur.). 1984. *Roman Jakobson: Russian and Slavic Grammar. Studies 1931–1981*. Mouton Publishers. Berlin – New York – Amsterdam.]

- KAMP, HANS; ROSSDEUTSCHER, ANTJE. 1994. Remarks on Lexical Structure and DRs Construction. *Theoretical Linguistics* 20. 97–164.
- KATIČIĆ, RADOŠLAV. 2002. *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*. Nakladni zavod Globus – Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti. Zagreb.
- LANGACKER, RONALD W. 1991. *Foundations of Cognitive Grammar. Vol 2: Descriptive Application*. Stanford University Press. Stanford.
- LEHMANN, CHRISTIANN; SHIN, YONG-MIN. 2005. The functional domain of concomitance. A typological study of instrumental and comitative relations. *Typological studies in participation*. Ur. Lehmann, Christiann. Akademie Verlag. Berlin.
- LEVIN, BETH. 1979. *Instrumental With and the Control Relation in English*. Memo 552. Massachusetts Institute of Technology, Artificial Intelligence Laboratory. Cambridge, MA.
- LEVIN, BETH. 1993. *English Verb Classes and Alternations*. The University of Chicago Press. Chicago – London.
- LEVIN, BETH. 2006. English Object Alternations: A Unified Account. <http://web.stanford.edu/~bclewin/alt06.pdf> (pristupljeno 7. listopada 2017.).
- LEVIN, BETH. 2013. Verb classes within and across languages. <http://web.stanford.edu/~bclewin/vclass13.pdf> (pristupljeno 7. listopada 2017.).
- LEVIN, BETH; RAPPAPORT, MALKA. 1988. Nonevent *-er* nominals: a probe into argument structure. *Linguistics* 26/6. 1067–1083.
- MRÁZEK, ROMAN. 1964. *Синтаксис русского творительного. (Структурно-сравнительное исследование)*. Státni pedagogicke nakladatelstvi. Prag.
- NARROG, HEIKO. 2011. Varieties of Instrumental. *The Oxford Handbook of Case*. Ur. Malchukov, Andrej; Spencer, Andrew. Oxford University Press. Oxford.
- NILSEN, DON L. F. 1973. *The instrumental case in English: Syntactic and semantic considerations*. Mouton. The Hague – Paris.
- ONO, NAOYUKI. 2002. Instruments: A Case Study of the Interface between Syntax and Lexical Semantics. *English Linguistics* 9. 196–222.
- PALIĆ, ISMAIL. 2007. *Sintaksa i semantika načina*. Slovo. Sarajevo.
- PINKER, STEVEN. 1989. *Learnability and Cognition: The Acquisition of Argument Structure*. MIT Press. Cambridge, MA.
- PIPER, PREDRAG I DR. 2005. *Синтакса савременога српског језика: проста реченица*. Institut za srpski jezik SANU – Beogradska knjiga – Matica srpska. Beograd.
- POTEBNJA, ALEKSANDR AFANS'EVICH. 1888. *Из записок по русской грамматике*. Akademija nauk SSSR. Moskva. http://elib.gnpbu.ru/text/potebnya_iz-za

- pisok-po-russkoy-grammatike_t1-2_1958/go,2;fs,1/ (pristupljeno 10. listopada 2016.).
- SILIĆ, JOSIP; PRANJKOVIĆ, IVO. 2005. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Školska knjiga. Zagreb.
- VAN VALIN, ROBERT D. JR. 2005. *Exploring the Syntax-Semantics Interface*. Cambridge University Press. New York.
- VAN VALIN, ROBERT D. JR.; LAPOLLA, RANDY J. 1997. *Syntax: Structure, Meaning and Function*. Cambridge University Press. Cambridge, MA.
- VEBER, ADOLFO. 1859. *Skladnja ilirskoga jezika, za niže gimnazije*. Pretisak Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb 2005.
- WIERZBICKA, ANNA. 1980. *The case for surface case*. Karoma. Ann Arbor.
- ZNIKA, MARIJA. 1988. *Odnos atribucije i predikacije*. Hrvatsko filološko društvo. Zagreb.
- ZOVKO DINKOVIĆ, IRENA. 2002. – 2003. Locative alternation in English and Croatian. *SRAZ XLVII-XLVIII*. 585–596.
- ZOVKO DINKOVIĆ, IRENA. 2007. Dative alternation in Croatian. *Suvremena lingvistika* 63. 65–83.

Instrument and manner in instrumental noun phrases

Abstract

The paper analyzes instrumental noun phrases, which are, in most Croatian grammars, defined as an indirect object or, more frequently, as an adverbial, with no clear criteria for distinguishing them. In this paper, as well as in many other papers (Ivić 1954, Kamp and Rossdeutscher 1994, Alexiadou and Schafer 2006, Levin and Rappaport 1988, Ono 1992, Levin 1993, Van Valin and LaPolla 1997, Van Valin 2005, Belaj and Tanacković Faletar 2017), we distinguish a) an instrument causer, which occupies the central position in the causal chain, in which the Agent occupies the first position and the Patient the last position, and b) an instrument that is not a part of the causal chain. In this paper, the instrumental noun phrases are divided into non-obligatory instrumental complements – instrument causer – and adjuncts – facilitating instrument and manner. Facilitating instrument is a transitional category between instrument causer and manner, and sometimes it is difficult to determine whether it belongs to one of these two categories.

Ključne riječi: instrumentalna imenska skupina, sredstvo, način, dopuna, dodatak

Key words: instrumental noun phrase, instrument, manner, argument, adjunct